

Erikoistumiskoulutuksen kehittämisen prosessikuvaus

Tämä prosessikuvaus on tarkoitettu tukemaan erikoistumiskoulutusten kehittämistä. Prosessikuvauksessa on ideoita ja kysymyksiä, joiden avulla kehittämisprosessia voi ohjata siihen suuntaan, että lopputuloksena on laadukas erikoistumiskoulutuksia koskevan lain ja idean mukainen erikoistumiskoulutusta koskeva sopimus.

Prosessikuvaus on jäsenneily noudattamaan asioiden hyvää käsittelyjärjestystä. On kuitenkin huomattava, että kehittämisprosessin vaiheet ovat osin päällekkäisiä ja jokainen koulutuksen suunnitteluprosessi on lähtökohdiltaan erilainen. Erikoistumiskoulutuksen kehittämistä on hyvä ajatella syklisenä prosessina: ensin keskustellaan muiden korkeakoulujen ja työ- ja elinkeinoelämän edustajien kanssa erikoistumisen tarpeista, mikä johtaa alustavaan suunnitelmaan yksittäisistä erikoistumiskoulutuksesta. Tämän jälkeen käydään alakohtaista ja tarvittaessa alojen välistä strategista keskustelua, joka johtaa eri paikoissa tehtyjen suunnitelmien yhdistämisen ja karsimisen kautta kokonaiskäsitykseen siitä, mitkä erikoistumiskoulutukset ovat alan kannalta ensisijaisia. Viimeinen vaihe on sopimusvalmistelu, jossa laaditaan erikoistumiskoulutus-sopimukset strategisesti valituille yksittäisille erikoistumiskoulutuksille.

Prosessikuvausta ei ole tarkoitettu sitovaksi ja jäykäksi, vaan tukimateriaaliksi ja tilanteisesti sovellettavaksi. Prosessikuvaus on kirjoitettu siitä näkökulmasta, että sitä käyttävä on ensimmäistä kertaa suunnittelemassa erikoistumiskoulutusta, ja siksi se sisältää myös asioita jotka voivat olla joillekin jo itsestäänselvyyksiä. Näiden itsestäänselvyyksien auki kirjoittaminen kuitenkin toivottavasti palvelee myös muistilistana jo kokeneemmillekin toimijoille.

Erikoistumiskoulutuksen kehittämisprosessi

1. Yhteyksien luominen muihin korkeakouluihin sekä työ- ja elinkeinoelämän edustajiin

- Erikoistumiskoulutuksen kehittämisprosessin elintärkeä osa on yhteyksien luominen muihin korkeakouluihin sekä työ- ja elinkeinoelämän edustajiin. Yhteydet täytyy luoda ensimmäiseksi, sillä ne ovat perustana kehittämisprosessin kaikille seuraaville vaiheille.
- Yhteyksien luomiseen täytyy varata aikaa: yhteyksien on oltava laajat, sillä tarkoitus on saada kattava, monipuolinen ja objektiivinen näkemys erikoistumiskoulutuksen tarpeista.
- Aloittaa voi esimerkiksi vapaamuotoisella keskustelutilaisuudella, mutta pysyvemmän ja kiinteämmän yhteyden luomiseksi kannattaa järjestää useampi keskustelutilaisuus ja/tai kokous: yhteistyö työ- ja elinkeinoelämän edustajien kanssa täytyy järjestää kiinteäksi koko erikoistumiskoulutuksen suunnitteluprojektin ajaksi.
- Työ- ja elinkeinoelämäyhteyksien luomisessa on kaksi ulottuvuutta:
 1. Erikoistumiskoulutukset ovat lähtökohtaisesti valtakunnallisia, joten on hyvä muodostaa keskusteluyhteys ammattiliittoihin ja työnantajaliittoihin.
 2. Erikoistumiskoulutusten toteuttamisessa on tärkeää kiinteä yhteys työpaikkoihin, joten on hyvä muodostaa keskusteluyhteydet esimerkiksi paikallisiin työnantajiin ja työntekijäyhdistyksiin (esimerkiksi kauppakamarien, kuntien ja paikallisyhdistysten kautta) – paikallisia yhteyksiä on tärkeää luoda useammalla paikkakunnalla, ei esimerkiksi vain yhdellä.
- Oman alan ja oman korkeakoulusektorin osalta yhteydet muodostunevat helpoimmin. Työelämäyhteyksien luomisessa kannattaa hyödyntää täydennyskoulutuskeskusten jo olemassa olevia yhteyksiä ja kontakteja, ja tietysti yksiköiden omia aiempia kontakteja.

2. Koulutuskysynnän ja osaamistarpeiden kartoitus

- Tavoite on löytää sellaisia erityisosaamisen alueita
 1. jotka ovat suhteellisen pysyviä ja pitkäaikaisia,
 2. joita ei ole mielekästä integroida kaikkien ko. alan tutkinto-opiskelijoiden opintoihin (ts. kyse on aidosta erityisosaamisesta),
 3. joissa tutkimuksen, taiteellisen toiminnan ja TKI-toiminnan menetelmät ja niiden tuottama tieto ja/tai osaaminen ovat keskeisiä ammattitaidon ja asiantuntemuksen kehittämisen välineitä,
 4. ja joita ei jo täytetä täydennyskoulutuksella tai vapaiden markkinoiden tarjonnalla.
- Koulutuskysynnän ja osaamistarpeiden kartoituksessa on elintärkeää tehdä tiivistä yhteistyötä työ- ja elinkeinoelämän edustajien kanssa. Erikoistumiskoulutuksilla on välttämätöntä olla käyttöarvoa työelämässä, eikä käyttöarvon varmistaminen onnistu ilman tiivistä yhteistyötä.
- Kartoituksessa kannattaa pitää mukana molemmat korkeakoulusektorit.
- Kysynnän ja osaamistarpeiden kartoituksessa on tärkeä pitää mielessä, että kysyntä ja asiantuntijuuden kehittämistarve ei kiinnity välittömästi koulutusalaan (tai kohderyhmän koulutustaustaan), vaan toimialoihin ja työtehtäviin sekä mahdollisesti koulutusalojen rajapintoihin. Siksi kartoituksessa on mietittävä myös sitä, millaisissa työtehtävissä, työympäristöissä ja työelämän prosesseissa voisi olla tarvetta tutkimustietoon perustuvalla erityisosaamisella. Tämän vuoksi jo kartoitusvaiheessa on hyödyllistä miettiä, tarvitaanko hahmoteltavassa koulutuksessa myös muiden alojen tuottamaa osaamista.
- Koulutuskysyntää ja osaamistarpeita kartoitettaessa on samalla tärkeää kartoittaa sitä, mitä vapaat markkinat ja täydennyskoulutus jo tarjoavat. Päällekkäisen työn ehkäisemiseksi kannattaa myös tarkistaa, mitä erikoistumiskoulutuksia on jo olemassa (Opetushallitus: <https://confluence.csc.fi/display/OPHPALV/Erikoistumiskoulutusten+julkinen+luettelo>). Olemassa olevan tarjonnan kartoitus on tärkeää tehdä yhteistyössä työ- ja elinkeinoelämän edustajien sekä täydennyskoulutuskeskusten edustajien kanssa, koska sillä tavalla saman pöydän ääreen saadaan mahdollisimman kattavasti tieto sekä vapaiden markkinoiden että täydennyskoulutuksen tarjonnasta.
- Esimerkkejä tavoista joilla erityisosaamisen alueita voi kartoittaa: jäsenkyselyt ammattiliiton / työnantajaliiton jäsenille (erityisesti sellaiset joista on aikasarja-aineistoa), fokusryhmähaastattelut, olemassa olevien osaamistarvekartoitusten hyödyntäminen (esim. Opetushallituksen ja/tai VATT:n selvitykset ja ennakoinnit).

3. Erikoistumiskoulutusta koskevien alustavien suunnitelmien laatiminen

- Koulutuskysynnän ja osaamistarpeiden kartoituksen jälkeen laaditaan alustava suunnitelma erikoistumiskoulutukseksi. Suunnitelman laadintaa varten on hyvä valita vetovastuussa oleva korkeakoulu.
- Suunnitelmaan tulisi kirjata vähintään erikoistumiskoulutuksen alustava nimi, laajuus ja kohderyhmä sekä alustavat osaamistavoitteet ja asiantuntemuksen osoittamisen tavat.
- Tarvittaessa suunnitelmaan täytyy kirjata myös se, millä tavalla erikoistumiskoulutus asemoituu suhteessa sitä lähellä oleviin täydennyskoulutuskokonaisuuksiin tai vapaiden markkinoiden tarjontaan.
- Myös alustavien suunnitelmien laadinnassa on tehtävä tiivistä yhteistyötä muiden korkeakoulujen sekä työ- ja elinkeinoelämän edustajien kanssa.

4. Alakohtainen strateginen suunnittelu

- Alustavat suunnitelmat on alistettava alakohtaiseen tarkasteluun.
- Alakohtaisessa strategisessa suunnittelussa arvioidaan alustavien suunnitelmien suhde muihin suunnitelmiin ja jo olemassa oleviin erikoistumiskoulutuksiin.
 1. Yliopistosektorilla alakohtaisesta koordinaatiosta vastaa yliopistojen koulutusvararehtorikokous, joka kuulee tiedekuntien dekaaneja.
 2. AMK-sektorilla alakohtaisesta suunnittelusta vastaavat koulutusala-kohtaiset kehittämissuunnitelmat.
- Alakohtainen suunnittelu voi johtaa eri suunnitelmien yhtenäistämiseen ja/tai karsintaan. Erityisesti päällekkäiset ja/tai kilpailevat suunnitelmat tulee yhdistää.
- Erikoistumiskoulutuksen kehittämissuunnitelmissa valmistelun tulisi olla avoin kaikille kyseisen alan koulutusvastaaville yliopistoille/ammattikorkeakouluille.

5. Yhteyksien luominen muihin aloihin

- Monialaisten erikoistumiskoulutusten kohdalla tulisi valmistelussa olla mukana kaikki koulutusvastaavilta aloilta, joihin erikoistumiskoulutus liittyy.
- Oman alan lisäksi on hyvä miettiä:
 - onko muilla aloilla sellaista osaamista, jota tähän erikoistumiskoulutukseen olisi tärkeää sisällyttää,
 - tuleeko erikoistumiskoulutukseen sisällyttää sellaisia osioita, että mukana olisi syytä olla sekä yliopistoja että ammattikorkeakouluja.

6. Sopimusvalmistelu

- Alustavien suunnitelmien ja alakohtaisen strategisen suunnittelun jälkeen voidaan siirtyä kehittämissuunnitelman viimeiseen vaiheeseen: varsinaiseen sopimusvalmisteluun.
- Sopimusvalmistelun tukena kannattaa käyttää Arenen ja UNIFI:n sopimusmallia.
- Sopimusvalmistelun keskeisiä kohtia:
 1. Sopimuksen sopijaosapuolten määrittely
 2. Sopimuksen sisältö
 - a.) Erikoistumiskoulutuksen lakisääteiset perusteet ja muut puitteet: erikoistumiskoulutuksen nimi, laajuus, tavoitteet, kohderyhmä ja opiskelijan asiantuntemuksen osoittaminen sekä muut erikoistumiskoulutuksen puitteet.
 - b.) Muut sopimuksessa sovittavat asiat.
 3. Aikataulu
- Sopimusvalmistelun lopputulos on erikoistumiskoulutusta koskeva sopimus. Sopimus on edellytys koulutuksen järjestämiselle, mutta sopimuksella ei voi velvoittaa koulutuksen järjestämiseen (eikä sopimuksessa yleensä muutenkaan ole tarkoituksenmukaista sopia järjestämisen yksityiskohtia).
- Kun erikoistumiskoulutuksesta on päästy sopimukseen, on sopimuksen tiedot toimitettava Opetushallitukselle rekisterinpitäjän kautta. Ilmoituslomake on ladattavissa Arenen ja UNIFI:n verkkosivuilta. Lisäksi sopimuksesta tulee toimittaa yksi kopio Arenelle ja/tai UNIFI:lle, sillä ne ylläpitävät sopimuskopioarkistoa.

7. Koulutuksen järjestäminen

- Sopimuksen solmimisen jälkeen kuka tahansa sopijaosapuoli voi alkaa järjestää sopimuksen mukaista erikoistumiskoulutusta.
- Koulutuksen järjestämisessä tehtävästä yhteistyöstä voidaan sopia tässä vaiheessa. Esimerkiksi: jos on tarkoitus, että erikoistumiskoulutus järjestetään korkeakoulujen yhteisohjelmana (so. yksi korkeakoulu toteuttaa yhden osan koulutuksesta, ja joku toinen toisen osan), tai jos asiantuntijuuden osoittaminen joiltain osin tapahtuu opiskelijan työpaikalla, niin näistä järjestelyistä kannattaa sopia tässä vaiheessa. (Käytännön järjestelyihin liittyviä asioita ei kannata sopia erikoistumiskoulutusta koskevassa sopimuksessa).

8. Jatkuvan kehittämisen periaate

- Erikoistumiskoulutusta koskevassa sopimuksessa on hyvä sopia siitä, miten erikoistumiskoulutusta kehitetään, ja erityisesti siitä millä tavoilla ja/tai rakenteilla työ- ja elinkeinoelämän edustajat osallistuvat kehittämiseen. Työ- ja elinkeinoelämän mukana olo kehittämisessä on keskeinen erikoistumiskoulutuksen laadunvarmistuksen muoto.
- Jos korkeakoulu ei ole ollut mukana sopimusvalmistelussa eikä sopimuksessa, mutta sillä on koulutusvastuu sillä alalla, jolle erikoistumiskoulutus on sijoitettu, niin korkeakoulu voi halutessaan liittyä sopimukseen myös sopimuksen solmimisen jälkeen. Liittyminen tapahtuu allekirjoittamalla alkuperäinen sopimus.

Päivitetyt versiot saatavilla UNIFI:n ja Arenen verkkosivuilta:

<http://www.unifi.fi/erikoistumiskoulutus>

<http://www.arene.fi/fi/ammattikorkeakoulut/koulutus-ja-tutkinnot/korkeakoulujen-erikoistumiskoulutukset>